

sive intra, sive extra mundum, aut ante mundum, necessario creari cum aliquo certo, et intrinseco ubi, nunquamque posse ab omni ubi absolvi. Et ratio a priori videtur esse, quia realis præsentia intrinsece comitatur omnem realem entitatem cum debita proportione juxta uniuscujusque capacitatem. Quod maxime declaratur inductione, nam divina substantia per suam immensitatem habet ex parte sua hanc præsentiam ad omnia loca, vel facta, vel possibilis, quantum est ex parte sua, seu, quod idem est, ad omnia spatia tam vera, quam imaginaria; quia vero substantia divina spiritualis est et infinita, ideo præsentia illa est sine extensione et sine limitatione. Angeli vero sicut participant divinam substantiam, ita etiam aliquid realis præsentiæ participant, quia non possunt non esse substantialiter indistantes a divina substantia, et hæc necessario illis est præsens, ita ut inter substantiam divinam, et Angelum creatum relatio propinquitatis concipi possit et debeat, quod licet ex parte Dei non sit realis, nihilominus ex parte Angeli realis erit, sicut in eo existentia durationis etiam invenitur. Et quia Angeli substantia spiritualis est, etiam præsentiæ illam spiritualiter participat. Quia vero finita est, non est adæquate præsens substantiæ divinæ. Denique substantia materialis suam etiam præsentiæ habet, inferiori tamen modo sive accommodato, uti per extensionem partium, et occupando ac replendo spatium quantitativo modo, ac media quantitate. Ex qua inductione colligimus, hanc esse intrinsecam naturam omnis realis substantiæ, nec aliam rationem hujus intrinsecæ connexionis esse petendam, quia hæc est una ex principalibus, quæ ad existentiam realem cujuscumque substantiæ consequitur. Sicut etiam duratio in omni substantia existente necessario invenitur, quamquam non in omnibus æquiparentur, ut in dictis locis Metaphysicæ declaravimus, et una ex potissimis differentiis est, quam in sequenti paragrapho exponemus.

10. *Respondetur jam ad rationem quæ intendebat Angelum posse existere sine omni ubi, in n. 1. — Primum ubi Angelus recipit a Deo solo, non ita reliqua.* — Ad rationem ergo, qua probabatur Angelum posse absolvi ab omni ubi, quia pro sua libertate potest mutare ubi. Respondemus negando consequentiam, quia multæ sunt proprietates inseparabiles secundum communem rationem ab aliqua natura, licet secundum particulares differentias, vel individuationes mutari possint:

hoc videre licet in quantitate, quæ non potest omni figura privari, potest autem illam mutare, quantum est ex parte ipsius quantitatis. Homo etiam potest mutare locum pro libertate sua, si non impediatur. Et nihilominus non potest se ab omni loco absolvere, seu nullibi constituere. Quod si dicatur, id provenire ratione corporis et quantitatis. Respondemus etiam in Angelo posse id provenire (servata proportione ad suum ubi spirituale) ex ipsa ratione substantiæ. Unde in hoc est discrimen inter durationem, et ubi: nam duratio substantiæ eadem semper ac necessario manet, nisi Angelus destruat: ubi autem, licet omnino auferri non possit, nisi etiam res destruat, potest tamen mutari ab uno in aliud. Et ratio differentiæ esse potest, quia duratio non est modus ex natura rei distinctus ab existentia rei, sed tantum ratione, ubi autem ex natura rei distinguitur, ut ostendimus. Et hinc etiam fit, ut Angelus semper a Deo durationem recipiat, quod secus est in ubi: nam licet primum receperit immediate a Deo, postea sua voluntate potest aliud in se efficere, ut infra videbimus. Voluntas autem illa tantum concurrat effective, vel immediate, vel per potentiam executivam: ipsum autem ubi semper inest immediate ipsi substantiæ, et ab illa necessario postulatur, saltem secundum rationem communem, ut dixi. Unde etiam fit, ut hæc mutatio secundum ubi non solum fieri possit, ex voluntate ipsius Angeli, sed etiam ipso invito per potentiam, vel superioris Angeli, vel saltem ipsius Dei, ut quando Angeli de cælo ejeti sunt, et in infernum detrusi.

11. *Ad secundam objectionem in eodem n. 1.* — Secunda objectio aliam inferebat sequelam, scilicet quod non posset Angelus transire ab extremo ad extremum sine medio. Ad quam possemus eodem modo respondere concedendo illam, defendendo, vel etiam confirmando consequens, sed quia de illo futura est infra disputatio propria, nunc aliter respondemus, negando sequelam: sive enim consequens sit verum, sive falsum, revera non sequitur. Quia licet Angelus necessario habeat ratione suæ substantiæ aliquid ubi intrinsecum, non tamen eadem necessitate certum Ubi sibi determinat (sicut dixi). Unde eadem ratione potest non habere determinatum modum mutandi illud Ubi, vel transeundo per totum medium, vel immediate mutando hoc Ubi in aliud distans, quia ex parte substantiæ Angeli fortasse hoc non repugnat, vel si repugnat, aliunde ostendi debet: nam ex hoc solum quod substantia illa semper requirit aliquid Ubi, non

requiritur, nec ratio sufficiens talis connexionis, seu illationis ostenditur.

12. *Ad tertiam objectionem.* — In tertia objectionem alia fiebat illatio, nimirum quod Angelus necessario sit in loco, seu spatio adæquato. Et de hoc puncto etiam sumus infra dicturi, ideoque nunc breviter respondeo, negando sequelam, quia non magis sequitur, quam alia in prima objectionem tractata, et radix in utraque eadem est. Nam substantia Angeli sicut non determinat certum Ubi, licet aliquid postulet, ita licet per se sit capax tanti, vel tanti Ubi, non necessario determinat modum, seu quantitatem (ut ita res explicetur) illius Ubi, sed infra certos terminos parvitatibus et magnitudinis (ut Physici loquuntur) potest suum Ubi mutare, vel determinare, quamvis omnino illo privari non possit. Quia sine ullo Ubi saltem minimo realis præsentiæ ex parte ipsius Angeli permanere non posset, quod repugnat (ut dixi) cum tamen ad præsentiæ quodlibet Ubi, etiam minimum sufficiat. Ad probationem autem sequelæ, scilicet, quia substantia Angeli semper est eadem, negatur consequentia, nam inde solum sequitur, quia semper eandem capacitatem habeat tanti, vel tanti Ubi, non vero quod semper idem, vel totum habeat. In quo partim æquiparatur quantitati, partim illam excedit, nam etiam eadem quantitas potest majus, et minus spatium replere, et in hoc est aliqua similitudo. Discrimen vero est, quod corpus quantum non immediate ratione solius quantitatis, sed interveniente alia priori mutatione in raritate, vel densitate potest majorem, vel minorem locum accipere: Angelus vero immediate per solam mutationem localem potest id in sua substantia facere. Et differentia ex eo provenit, quod corpus replet locum per extensionem partium, quam in ordine ad locum præbet quantitas tali modo raritatis, vel densitatis disposita, substantia vero spiritualis ex se habet, ut possit esse tota in tota, et tota in qualibet parte, et quia alias substantia creata mutabilis est, potest hunc modum existendi alicubi etiam intra propriam spheram variare.

CAPUT IV.

UTRUM ANGELUS SIT IN LOCO EXTRINSECO PER
TRANSEUNTEM ACTIONEM, VEL ALIQUID EI
SIMILE.

1. Explicamus locum Angelicum ad instar corporis, tum quia spiritualia non nisi ad ins-

tar corporalium intelligere valemus, tum etiam quia quoties de loco Angelorum loquimur, de corpore more nostro tractamus, et ita etiam Scripturæ, et Patres loquuntur. In corporibus autem philosophi, qui recte sentiunt, duo distinguunt, scilicet, intrinsecum Ubi, et locum extrinsecum, seu circumdantem. Quæ adeo distincta sunt, ut primum possit sine secundo inveniri, ut patet in corpore existente in vacuo, et in cælo Empyreo saltem ex parte convexa: ad hunc ergo modum eadem in Angelis nos distinguimus, et quoniam in præcedentibus capitibus intrinsecum Ubi angelicæ substantiæ declaravimus: in hoc extrinsecum locum exponere incipimus. Supponimus autem ex dictis in c. 1, Angelum simpliciter loquendo esse in loco corporeo, ut in cælo, in hoc aere, in inferno, etc., ita enim Scriptura, et Sancti loquuntur, nec aliter possumus præsentiæ, vel absentiam, propinquitatem, vel distantiam Angelorum declarare. Quæstio ergo est, quæ sit proxima ratio, per quam Angelus est in aliquo corpore, tanquam in extrinseco loco. Et ratio difficultatis est, quia inter locum, et locatum debet esse aliqua connexio, inter Angelum vero, et corpus nulla esse videtur. Item quia locus concipitur tanquam forma locati saltem extrinseca: corpus autem nullam rationem formæ habet respectu Angeli.

2. *Prima sententia circa rationem locandi Angelum.* — Operationem transeuntem in corpus esse proximam rationem per quam Angelus sit in loco. — Propter hæc difficilis visa est theologia hujusmodi ratio locandi Angelum. Unde in varias sententias divisi sunt. Prima est operationem Angeli transeuntem in corpus esse proximam rationem, per quam Angelus est in loco. Hæc est opinio plurimum Thomistarum cum Ferrariense 3, cont. Gent., cap. 68, et sequitur Ægidius, in 1, dist. 37, 2 part., dist. art., 1, q. 1. Quamvis Argentina illum aliter interpretetur, ut paulo post dicam. Tribuiturque D. Thomæ 1, dist. 37, q. 2, art. 1, maxime vero illi favet in 1, dist. 37, q. 3, art. 1, ubi dicit Angelum non posse determinari ad locum aliquem, nisi per operationem, quæ effectum aliquem in eo causet: hoc tamen aliis locis moderatur, et declarat, ut videbimus. Fundamentum hujus sententiæ est supra tactum, quia inter locum, et locatum esse debet aliqua conjunctio, et contactus: at vero contactus non potest esse, nisi propriæ quantitatis, vel virtutis; ergo necesse est, ut Angelus aliquo ex his modis locum contingat, sed non potest contingere priori modo; ergo necesse est, ut

virtute sua corpus contingat: ille autem contactus non est nisi per actionem transeuntem in ipsum corpus; ergo hæc est unica ratio, per quam Angelus est in loco. Et in confirmationem hujus sententiæ adducunt impugnationes aliarum, quas postea videbimus.

3. *Prædictæ sententiæ duplex sensus.*—*Impugnatur primus sensus ab auctoritate.*—Hæc vero sententia duobus modis intelligi potest. Primo quod Angelus dicatur esse in loco solum ratione operationis, ita ut substantia Angeli revera non sit substantialiter præsens in corpore, in quo operatur, nec hoc sit necessarium, ut Angelus in tali loco esse dicatur. Quem sensum videntur secuti Hervæus, et nonnulli alii: et indicant verba, quæ D. Thomas ex Nazianzeno citat, nimirum, *Angelum abusive dici esse hic, cum dici deberet, operatur hic.* Sed non existimo fuisse hunc sensum illorum auctorum, quia necessarius non est, et esset valde erroneus. Nam supra capite primo, sufficienter probatum est ex Scripturis, Angelos vere, et realiter esse in corporibus, in quibus ingredi, habitare, et ab eis ejici dicuntur Luc. 8 et 11, Marc. 6, Matth. 12, Actor. 16, et Tobia 12, dicitur Raphael ligasse dæmonem in partibus deserti, et Apocalys. 19 et 20, dicitur ligari in inferno. Et sancti Patres eodem modo sæpe dicunt, Angelos semper adesse quando corpus Domini conficitur, ut Chrysostomus, hom. 3, contr. Annon., et hom. in Encæn., et prima in Isaiam, et sæpe alias, et optime Gregorius, lib. 4 Dialogor, cap. 58, et Ambrosius, Luc. 4. Dicunt etiam hunc aerem repletum esse Angelis Dei, ut loquitur Hilarius in id Psal. 118: *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.* Et Augustinus in Soliloquiis, cap. 7, *adesse*, dicit, *nobis Angelos omnibus locis, et horis*, et Concilium Aquisgranense I, tempore Stephani Papæ, cap. 132, dicit Angelos adesse electis, præsertim quando aliquid divini obsequii operantur, vel cum in Ecclesia orationi incumbunt. Et adducit illud Psal. 137: *In conspectu Angelorum psallam tibi.* In quibus omnibus manifeste significatur vera, et substantialis præsentia Angelorum in locis, in quibus adesse dicuntur, et in quibus operantur. Et ideo sententia hæc damnata esse dicitur Parisiis ab Episcopo cum theologica Facultate, ut Scotus, Richardus et Gabriel referunt. Qualisecumque vero sit auctoritatis illa damnatio, de sententia in hoc primo sensu intellecta facta est, ut indicat Henricus, quodlib. 2, cap. 9.

4. *Ratione quoque impugnatur.*—Ratione potest idem sensus impugnari, præsertim in

doctrina D. Thomæ, quia nulla causa efficiens operatur immediate, et per seipsam, nisi in passum sibi propinquum, vel effectum, cui per realem præsentiam adsit. Ex quo principio probat D. Thomas Deum esse in omnibus rebus, non tamen per præsentiam, sed totam per essentiam; ergo simili ratione si Angelus ibi est, ubi operatur, non tantum per potentiam, sed etiam per essentiam ibi esse debet realiter præsens; ergo dici non potest esse in loco per solam actionem transeuntem, quam substantialis præsentia non comitetur, vel potius ordine naturæ præcedat tanquam conditio ad agendum in extrinsecum corpus necessaria. In quo est magna differentia notanda inter Deum, et Angelum: nam Deus quia non necessario supponit subjectum ad actionem suam, ideo non requirit antecedentem propinquitatem inter ipsum, et effectum, sed potius hæc sequitur ex creatione Dei, et parte ipsius solum supponitur ejus immensitas, ratione cujus (a priori loquendo) ubicumque operatur ibi est. At vero Angelus (idemque est cum proportione de omni causa creata) necessario supponit subjectum circa quod operatur, cui prius necesse est præsentem adesse, ut actione sua illud attingere possit. Quia vero non desunt, qui putant Angelum posse movere corpus a se distans (de quo infra tractandum est) etiam in illa sententia negari non potest, quin Angelus sæpe adsit realiter præsens, ubi operatur, juxta testimonia citata: nec etiam potest negari quin semper requirat propinquitatem aliquam intra definitam spheram, quia est virtutis finitæ. Ex quo melius convincimus, quod intendimus, quia si Angelus attingens aliquod corpus sua actione transeunte non est in illo per intimam præsentiam, saltem debet esse illi propinquius intra certam distantiam; ergo necessario supponitur esse in alio loco, seu cum alia reali præsentia, quia determinata distantia, vel propinquitas non est, nisi inter duo extrema determinata, et in certis, ac definitis locis existentia. Ergo tunc Angelus licet in corpus distans operetur, non erit in illo corpore ut in loco, sicut Sol, licet ponatur immediate agere in terram, nihilominus non est in illa, ut in loco, sed erit ibi tantum per potentiam, localiter autem in cælo. Sic ergo Angelus data illa hypothesi, erit localiter in illo corpore, in quo distans agere, vel adesse supponitur. Et nunc inquiram, an in illo aliquid transiens efficiat? nam si efficit aliquid, jam non est ibi per solam actionem, sed cum actuali præsentia, si vero nihil efficit, invenitur

Angelus in loco sine actione in illo, quod est contra opinionem, quam tractamus.

5. *Secundus sensus prædictæ opinionis bimembris.*—Secundus ergo sensus illius opinionis minus improbabilis est, Angelum esse in loco per actionem transeuntem, non quia sola actio sufficiat sine reali præsentia, ut Angelus alicubi esse dicatur: nec etiam quia Angelus non possit habere realem præsentiam, ubi operatur, sed quia realis præsentia, vel esse non potest sine actuali operatione, vel quia licet forte esse possit, non sufficit ad constituendum Angelum in loco sine transeunte actione: et ita hæc sententia etiam in hoc posteriori sensu intellecta, subdistingui potest in duos sensus, seu modos proxime insinuos. Et quamvis fortasse auctores, qui illam defendunt, ita requirant actionem, ut non excludant præsentiam: mihi non constat, an illam omnino faciant dependentem ab actione, vel solum insufficientem ad constituendum Angelum in loco sine actione. Utrumque autem modum censeo esse falsum, licet non cum æquali improbabilitate, et ideo illos duos modos sigillatim impugnabo.

6. *Impugnatur primo prius membrum secundi sensus.*—Et imprimis quod Angelus non possit esse realiter præsens, nisi ubi per transeuntem actionem operatur, nulla ratione potest subsistere. Quia, ut supra capite secundo, argumentabar, et proxime dicebam, prius natura Angelus corpori præsens est, quam in illo operetur, prius autem non pendet a posteriori; ergo nec illa realis præsentia pendet ab actuali operatione. Dices, etiam Deus non pendet a mundo, verbi gratia, et nihilominus non potest esse in mundo, vel in alio loco, nisi in illo operetur. Respondeo esse rationem longe dissimilem: tum quia licet Deus non pendet a mundo, mundus pendet a Deo, quod non dicitur esse in mundo propter relationem ad mundum, sed propter relationem mundi ad ipsum: et quia mundus esse non potest, nisi per operationem Dei, et ideo non potest Deus esse in mundo, si in illo non operetur. At vero Angelus prius natura, quam agat in corpus, est illi realiter præsens, et corpus non pendet ab ipso; ergo non est cur illa præsentia Angeli ad corpus ex actione in ipsum pendeat. Tum etiam quia Deus non prius natura est in corpore, quam in illud operetur: sed potius e contrario, quia illud facit, in illo est (ut paulo antea dixi), et ideo mirum non est, quod posterius pendeat a priori: in Angelo vero præsentia est prior, et ideo instantia non est ad rem.

Accedit denique, quia licet Deus quoad denominationem existendi in aliquo corpore, vel loco pendeat quodammodo a sua actione, quia illa solum est vel denominatio extrinseca a suo effectu proveniens, vel relatio rationis ab eodem effectu, tanquam a termino pendens, nihilominus quantum ad aliquod intrinsecum in ipso Deo existens nullo modo a sua operatione pendet, quia licet nihil operetur, eodem modo in se manebit cum eadem immensitate, quia est veluti simplicissimum, et infinitum Ubi intrinsecum ejus. At vero si præsentia Angeli a sua operatione penderet, non solum quoad extrinsecam denominationem, sed etiam quoad suum intrinsecum ubi, illam dependentiam haberet quod et longe diversum est, et sane improbabile. Utrumque declaratur, nam si Angelus nunc sit in hoc cubiculo præsens, et actu operans, potest pro sua libertate actionem suspendere; ergo si necessario simul emittit præsentiam, non solum extrinsecam denominationem, sed etiam intrinsecum Ubi mutat. Quod autem hæc necessitas sine fundamento, vel probabilitate asseratur, in capite secundo late probatum est. Et certe convincitur ex illo principio, quod prius non pendet a posteriori. Quia hic nulla ratio peculiaris ad fingendam exceptionem invenitur. Nam actio non est conditio necessaria ad præsentiam, sed potius e converso, nec in ullo genere est prior: est aliquid necessario manans ex præsentia: nam ista posita libere fit; ergo sine probabilitate dicitur necessario fieri mutationem in intrinseco Ubi angelico, eo ipso, quod ab actione extrinseca desistit. Et declaratur tandem, quia Angelus permanens in eodem Ubi, potest internos actus intellectus, et voluntatis variare, ut est per se evidens. Nam etiam homo hoc potest, quia illi actus a loco, vel Ubi non pendet: variato autem actu voluntatis Angeli, cessavit externa actio, quæ ab illo pendeat; ergo ex sola cessatione ab actione transeunte, non necessario sequitur mutatio in substantiali præsentia, seu in Ubi intrinseco Angeli: ergo dici nullo modo potest, Angelum non posse habere præsentiam intimam, nisi Ubi transeuntem actionem habet.

7. *Impugnatur secundo idem membrum exemplis.*—*Primum exemplum.*—Maxime vero confirmatur hæc veritas auctoritate simul, et inductione. Nam ex Scriptura habemus, Angelos, vel animas separatas esse in multis locis, in quibus nullam transeuntem actionem, quam habere possint, invenimus. Primo neque dæmones sunt in inferno, cum tamen nullam ibi